

Sammanställning av uppgifter från lärarenkät vid kursprovet ”Språkets makt och möjligheter”, ht 2010

(gymnasiet och komvux)

Lärarenkäten efter höstterminens kursprov *Språkets makt och möjligheter* har besvarats av 131 lärare, vilket är klart färre än efter provet ht 2009, där 482 lärare besvarade enkäten. Den låga svarsfrekvensen kan bero på att enkäten för andra gången var webb-baserad. Liknande tendenser har visat sig i andra prov som gått över från pappersenkät till webbenkät. Av de lärare som besvarat enkäten undervisar 87 % på ungdomsgymnasiet och 11 % på komvux. Drygt 11 % undervisar i Svenska som andraspråk B. Att antalet besvarade enkäter är väsentligt mycket lägre än föregående år gör att statistik och slutsatser som presenteras i denna enkät måste beaktas med visst förbehåll.

Svar på ofta förekommande frågor i enkäterna

Flera lärare har fått personliga svar på de frågor och kommentarer de ger i enkäterna. Vi har dock inte möjlighet att besvara alla. I stället redovisas några vanligt förekommande frågor här. Somliga frågor återkommer från tidigare terminer.

- *Får läraren hjälpa eleverna i arbetet med PM inför delprov A? En del elever har fått mycket hjälp med sina PM (och därmed indirekt med sina anföranden) och andra ingen alls.*

När det gäller de pm som skrivs i samband med delprov A vill provgruppen först och främst klargöra att ett godkänt pm är en förutsättning för att få genomföra sitt muntliga framförande. Pm:et ska dock inte ingå i betygssättningen av delprov A. Ett av syftena med pm:et är att ge eleven möjlighet att strukturera sina tankar inför anförandet. Detta bör eleven arbeta med på egen hand utan att läraren ger annat än allmänna anvisningar om hur det kan genomföras.

Förutsatt att läraren får elevens pm i god tid före framträdandet kan det däremot i vissa fall finnas skäl för läraren att kommentera elevens färdiga pm. Det gäller exempelvis fall där eleven missat att ange två fullständiga källor eller där eleven helt och hållet missförstått ämnet. I sådana fall kan läraren uppmana eleven att läsa instruktionen igen och korrigera sitt pm, dock utan att direkt visa eleven hur detta ska göras.

- *Hur ska egentligen tiden påverka bedömningen av delprov A? Vad händer med ett tal som bara varar i 3 minuter, men som uppfyller kraven?*

I avsnittet om bedömning av delprov A i det gröna häftet med lärarinformation står att bedömningen ska påverkas om eleven under- eller överskrider tiden. En elev som gör det som efterfrågas i instruktionen kan dock inte underkännas även om hon talar kortare tid än den angivna. Att endast tala i tre minuter påverkar rimligen hur väl eleven hinner utveckla sina tankar.

- *En del genomför inte delprov A på grund av talarfobi. Ingen sammanvägning av betyget då, eller hur? Har de inget NP-resultat då?*

Nej, om eleven inte genomfört båda delproven kan ingen sammanvägning göras.

- *Ambitiösa elever kan missa att skrivuppgift B2 endast kan ge Vg. Varför finns detta med överhuvudtaget? Jag kan väl förstå tanken, men tycker ändå att ett ämne som bara har Vg som högsta betyg bör utgå!*

När det gäller uppgifter med *Väl godkänt* som högsta betygsnivå är svaret att betygsskalan begränsas eftersom uppgifterna inte kräver någon djupare analys eller särskild koppling till texthäftet. Provet har alltid innehållit minst en uppgift av detta slag. Syftet är att ge alla elever en chans att visa sin uttrycksförmåga.

- *Varför finns inte exempel på alla betygssteg i röda häftet? Varför så få lösningar av Svenska som andraspråk?*

Det finns inte utrymme för alla betygssteg på samtliga uppgifter i det röda häftet. Vi försöker dock att visa så stor variation att man med hjälp av de olika betygsstegen i andra uppgifter och med de allmänna anvisningarna för betygssättning ska kunna bedöma alla elevlösningar. Lärare kan också använda gamla röda häften som en bedömningsbank för uppgifter av olika slag. Eftersom få lärare med elever i slutet av kurs B anmäler sig till utprövningar blir resultaten av utprövningarna något missvisande eftersom få av de utprövande eleverna hunnit utveckla den säkerhet som krävs för MVG. Statistik för de genomförda proven visar att betyget MVG är frekvent förekommande.

När det gäller texter skrivna av elever som läser svenska som andraspråk har provgruppen tyvärr problem med att finna utprövarklasser. Vi är här helt beroende av att lärare och elever ställer upp och prövar ut de uppgifter vi konstruerar. Alla lärare som är intresserade av att delta i utprövningar av kommande nationella prov är varmt välkomna att kontakta provgruppen.

Nedan följer en utförligare redovisning av enkätsvaren.

Fråga 1–2: Synpunkter på provets innehåll och utskick

Av de lärare som besvarat enkäten anger 83 % att de är nöjda med provet som helhet, vilket är något lägre än föregående hösttermin. Lärare på studieförberedande program är oftare nöjda än lärare på de yrkesförberedande programmen. När kommentarerna till svaren studeras framkommer att åsikterna kring temats lämplighet skiljer sig mycket åt. De som är positiva anger att temat passar ovanligt bra då språksociologi är ett centralt moment inom kursen Svenska B och att texterna engagerade eleverna. Bland de lärare som inte tyckte att kursprovet som helhet var så bra är den vanligaste kommentaren att eleverna upplevde materialet som tråkigt och svårt.

Sedan 2007 skickas provmaterialet ut till skolorna i två omgångar. I det första utskicket kommer texthäftet och det gröna häftet med lärarinformation. Några dagar före provdatum anländer sedan uppgifterna till delprov B och bedömningsanvisningarna vilka inte får delas ut förrän på provdagen. Skälet är att öka säkerheten och minska risken att känsligt provmaterial läcker ut. Hanteringen av provet tycker 95 % av lärarna har fungerat bra, vilket är en ökning jämfört med tidigare terminer. Flera lärare svarar att de inte förstår frågan vilket tyder på att

hanteringen som sig bör har skötts av den administrativa personalen på skolan och att detta skett utan problem. Ytterligare någon lärare påpekar att det är skönt att inte kunna titta på uppgifter eller bedömningar i förväg och därmed inte heller riskera att påverka eleverna i någon riktning.

De som markerat att de dubbla utskicken inte fungerat har uppgett skäl som att alltför få häften beställts och att material har fördröjts på grund av problem med posthanteringen i kommunen. Några lärare kommenterar att de önskar få texthäftena tidigare för att kunna förbereda mer tillsammans med sina klasser eller att det är stressande att inte veta om man kommer att få det andra utskicket i tid inför provet.

Fråga 3–5: Lärarinformationen (det gröna häftet)

Hela 98 % av lärarna anser att informationen i det gröna häftet är bra. Den kritik som ändå framförs i kommentarerna är att det tar för lång tid att sätta sig in i materialet då det är så omfattande.

Majoriteten av lärarna använder kopieringsunderlagen till de två delproven. ”Förslag till infallsvinklar för det muntliga provet” har använts av 98 % av de svarande lärarna och ”Noteringsunderlag för muntliga framföranden” för delprov A och ”Frågor att fundera över...” för delprov B av 87 % av lärarna.

Layouten i lärarinformationen tycker 66 % är bra medan 33 % svarar att den är ganska bra. De gröna rutorna i marginalen som sammanfattar viktig information är uppskattade. Flera lärare önskar dock tydligare markeringar av vad som förändrats eller bytts ut jämfört med tidigare år. Kommentaren ”**Nytt!**” läggs in i innehållsförteckningen vid ändringar men plockas bort efter något läsår. Möjligen bör markeringen finnas kvar under en längre tidsperiod med tanke på de lärare som inte genomför provet varje läsår.

Fråga 6–10: Texthäftet

Kursprovets texthäfte finns även tillgängligt på en cd med inlästa texter. En tredjedel av lärarna har inte använt cd:n över huvudtaget. Ungefär 30 % har använt den med hela klassen och övriga med vissa elever.

I tabell 1 redovisas en sammanställning av lärarnas åsikter om texternas lämplighet för eleverna på det eller de program där läraren undervisar.

Tabell 1. Hur bedömer du texterna i häftet för dina elever?

	Välvald	Ganska bra	Olämplig
Tranbär är tranbär - var de än växer	70 %	27 %	3 %
Engelskan - den nya svenskan?	67 %	24 %	9 %
Klasskillnader syns i språket	59 %	36 %	5 %
Syster och bror	32 %	56 %	12 %
Rädslan som bara spred sig	86 %	12 %	2 %
Språk är makt - men inte alltid som du tror	64 %	30 %	6 %
Fosterland	52 %	45 %	4 %
Mit gamle hus	27 %	51 %	22 %
Han kan se när du ljuger	76 %	23 %	2 %
Den vidunderliga kärlekens historia	42 %	42 %	16 %
Talande gester	88 %	10 %	2 %
En bok om slang, typ	81 %	18 %	1 %
Tillsammans	40 %	52 %	8 %
Intensiv ordväxling kräver känsla	41 %	48 %	10 %
De onda orden	61 %	33 %	7 %
Allt färre män läser böcker	51 %	43 %	6 %
Ingen rädsla	72 %	26 %	2 %
Näthatet störst bland unga	91 %	9 %	1 %

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje radsumma blir därför 100 procent.

En majoritet av lärarna anser att alla texter är välvalda eller ganska bra. I kommentarerna beröms variationen av texter och att texterna är relevanta för olika diskussioner kring språk. Det finns dock även resultat som sticker ut i tabellen. Hela 22 % anser att den danska dikten "Mit gamle hus" är olämplig. Här har lärare exempelvis kommenterat att "Norska-danska olämpligt för svenska som andraspråk" men också att eleverna med lite hjälp kunde uppskatta även denna dikt: "Mit gamle hus tyckte jag var bra, men några av mina elever påstod att de inte fattade den när de läste den, men när jag förklarat och "översatt" tyckte de att den var bra". Viktigt att påpeka är här att det aldrig är obligatoriskt att använda texter skrivna på ett grannspråk i någon skrivuppgift. I elevgrupper där dessa texter vållar stora problem kan förberedelsearbetet således koncentreras kring de övriga texterna.

Även romanutdragen ur "Syster och bror", och "Den vidunderliga kärlekens historia" får viss kritik av lärarna. En lärare skriver att "Romanutdragen brukar locka till läsning – men inte dessa. Det finns betydligt bättre utdrag i Vallgren anser jag".

Texten "Engelskan – den nya svenskan" sägs ha engagerat många elever. I vissa fall så till den grad att de har letts fel i det senare uppsatsskrivandet och svarat på Radetzki's förslag i stället för att följa uppgiftens instruktion. Detta diskuteras vidare under rubriken Delprov B – skriftligt prov.

I tabell 2 redovisas en sammanställning av lärarnas åsikter om bildernas lämplighet för eleverna på det eller de program där läraren undervisar.

Tabell 2. Hur bedömer du bilderna i häftet för dina elever?

	Välvald	Ganska bra	Olämplig
Bla bla bla	52 %	41 %	8 %
Kommunikation mellan länder	64 %	33 %	3 %
Jury i American Idol	47 %	46 %	7 %
Se upp!	40 %	47 %	12 %
The Dumb Alphabet	36 %	57 %	8 %
Ansikte	43 %	44 %	13 %
A Conversation Between Three Women	47 %	50 %	3 %
Konversation	53 %	45 %	2 %
Hund och katt kommunicerar	71 %	25 %	5 %
Älskar? Älskar inte?	42 %	46 %	12 %
Tystnad	64 %	35 %	2 %
Zidane skallar Materazzi	74 %	22 %	4 %
Grälände par	74 %	24 %	2 %
Fear Eats the Soul	49 %	46 %	6 %
Maskeradbalen ur filmen Fantomen på operan	50 %	41 %	9 %
Berglins	49 %	45 %	6 %

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje radsumma blir därför 100 procent.

De två mest välvalda bilderna enligt lärarna är ”Zidane skallar Materazzi” och ”Grälände par” som 74 % tyckte var välvalda. De bilder som störst andel tycker är olämpliga var ”Se upp” (12 %), ”Ansikte” (13 %) och ”Älskar? Älskar inte?” (12 %).

Vissa lärare anser att det är bra att det finns både bilder som är konkreta och sådana som kräver tolkning. Andra anger att de när de haft svårt att se kopplingen mellan bild och tema har markerat bilden som olämplig. En återkommande kommentar är också att eleverna har svårt att se bilderna som något annat än enbart en illustration till texterna. Ett förslag som med jämna mellanrum framkommer är att lägga alla bilder i en separat bilaga för att underlätta för eleverna. Provggruppen befarar dock att detta skulle göra att texthäftet upplevs som texttungt och tråkigt av eleverna. Ytterligare en lärare påpekar att bilderna ofta används i delprov A men sällan i delprov B vilket stämmer överens med tidigare erfarenheter.

Vad gäller utformningen av texthäftet med avseende på hur lätt det är att läsa och hitta samt hur tilltalande häftet är har 62 % svarat att detta fungerar bra, 35 % att det är ganska bra och 4 % att layouten är dålig. I kommentarerna blandas berömmande omdömen som ”tilltalande” och ”användarvänligt” med kritik som att eleverna fann omslag och innehåll ”tråkiga”.

Fråga 10–15: Delprov A – muntligt prov

Det muntliga provet gick bra enligt 88 %. De senaste terminerna har allt fler lärare uppgett att delprovet fungerat bra, vilket är glädjande. Vanliga kommentarer är att provsituationen gör att eleverna anstränger sig för att visa vad de kan och ofta presterar bättre här än i det skriftliga delprovet. Tyvärr förekommer även vittnesmål om elever som väljer att inte dyka upp när de ska hålla sitt muntliga anförande.

En lärare skriver att ”Upplägget fungerar för elever på alla nivåer, både de som gör enklare tal och de som klarar mer komplexa uppgifter. De flesta tal blir mycket intressanta oavsett nivå. Alla kan känna att deras tal väcker intresse hos klassen”. Dock verkar det fortfarande finnas en viss osäkerhet hos eleverna kring hur uppgiften ska genomföras: ”De har väldigt svårt att förstå uppgiften, lika varje år! Det vore mycket bättre om de fick välja ämne fritt” skriver en lärare och liknade åsikter förekommer i ytterligare ett antal kommentarer. Provggruppen menar att det blir svårare att säkerställa en likvärdig bedömning om inte förutsättningarna är desamma för alla elever.

Endast 16 % svarar att de använde det bildmaterial som varje termin finns på Nationalmuseums webbplats. Materialet får dock beröm i kommentarerna och flera lärare uttrycker en önskan att arbeta med bilder och texter i större utsträckning, om bara tid fanns till detta.

Från och med höstterminen 2009 finns endast en instruktion för delprov A. Eleverna får själva välja om de vill presentera text+text, text+bild eller bild+bild. På frågan vad lärarna anser om denna ökade valfrihet svarar över 90 % att den vidgade uppgiftsinstruktionen fungerar bra. Någon lärare påpekar dock att svaga elever kan få svårare att förstå vad de ska göra.

Av de tre bedömningsunderlagen för delprov A är det främst bedömningsmatrisen som lärarna tycker att de har nytta av. Se vidare tabell 3.

Tabell 3. Hur stor nytta hade du av bedömningsunderlagen för delprov A?

	Stor nytta	Viss nytta	Ingen nytta
Hur stor nytta hade du av Noteringsunderlaget?	56 %	32 %	11 %
Hur stor nytta hade du av Bedömningsmatrisen?	78 %	19 %	2 %
Hur stor nytta hade du av dvd:n?	29 %	47 %	24 %

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje radsumma blir därför 100 procent. Summan av de avrundade andelarna i respektive cell kan dock variera med +/- 1 procent från 100.

De krav som ställs för respektive betyg beskriver en klar majoritet av lärarna som rimliga, tydliga och överskådliga. Två lärare anser att de överensstämmer dåligt med betygsriterierna för kursen medan en annan påpekar att det kan vara svårt att hinna göra en säker bedömning under pågående tal trots tillgången till en bedömningsmatris.

Slutligen anser 78 % av lärarna att det fungerade bra för eleverna att skriva pm i anslutning till det muntliga provet. ”Det är svårt för en del men samtidigt är det en bra förberedelse” skriver en lärare och sammanfattar därmed vad de flesta kommentarerna uttrycker.

Fråga 16–21: Delprov B – skriftligt prov

Av lärarna svarar 71 % att delprov B gick bra i deras klasser. Här framkommer önskemål om ett processinriktat skrivande som eleverna är mer vana vid. Kommentarer vittnar också om att många elever fortfarande har svårt att skilja mellan egna och andras tankar eller får betyget *Icke godkänt* på grund av utebliven källanvändning.

De två skrivuppgifter som flest lärare bedömt som välvalda är ”Talängslan – ett hinder att övervinna” och ”Anonymitet – hot eller välsignelse?”. Till de mindre välvalda uppgifterna hör ”Utan det talade språket” som endast 41 % anser vara välvald, och ”Svenska eller engelska?” som 14 % anser olämplig. Se vidare tabell 4.

Tabell 4. Hur bedömer du skrivuppgifterna för dina elever?

	Välvald	Ganska bra	Olämplig
B1 Svenska eller engelska?	62 %	24 %	14 %
B2 Bok eller film?	64 %	31 %	6 %
B3 Fy fan, så fult!	63 %	34 %	3 %
B4 Språk är makt	68 %	26 %	6 %
B5 Talängslan – ett hinder att övervinna	85 %	12 %	2 %
B6 Mer än bara ord	67 %	32 %	2 %
B7 Anonymitet – hot eller välsignelse?	76 %	20 %	4 %
B8 Utan det talade språket	41 %	53 %	7 %

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje radsumma blir därför 100 procent. Summan av de avrundade andelarna i respektive cell kan dock variera med +/- 1 procent från 100.

Enligt kommentarerna valde många elever att skriva uppgift B1 där man enligt instruktionen ska ge exempel på olika sammanhang där svenska språket kan anses vara hotat, ta ställning till om engelskan är ett hot mot svenskan och argumentera för sin åsikt. Rubriken ”Svenska eller engelska?” i kombination med den populära texten ”Engelskan – den nya svenskan?” sägs ha lockat vissa elever att bortse från denna instruktion och i stället debattera för eller emot att införa engelska som officiellt språk i Sverige. Även uppgift B5 får viss kritik av några av de lärare som svarat. De menar att den tänkta situationen att skriva ett kapitel i en bok om talängslan är olämplig då det är svårt för eleverna att förstå vilken typ av bok det är och hur de bör utforma sin text. Flera lärare skriver vidare att de saknar genren krönika som brukar finnas med men inte gjorde det under höstterminen 2010.

Layouten i häftet till delprov B var enligt de flesta lärare tillfredsställande. Av lärarna har 68 % markerat att den är bra och 30 % att den är ganska bra.

Vad gäller bedömningsanvisningarna anger 75 % att de hade stor nytta av underlaget, och 78 % anser att layouten var bra. Flera lärare efterlyser dock exempel på elevlösningar på alla betygssteg för varje uppgift. Skälet till att detta saknas förklaras i inledningen till denna rapport.

När det gäller bedömningen är det vanligast att man bedömer elevernas muntliga prestationer ensam, medan merparten av skrivprestationerna medbedöms på ett eller annat sätt. I kommentarerna framgår att de svarande lärarna är positivt inställda till medbedömning men att det ibland är svårt att få tiden att räcka till. Se även tabell 5.

Tabell 5. Hur har kursprovet bedömts?

	Delprov A	Delprov B
Samtliga elevprestationer har medbedömts	11 %	28 %
Många elevprestationer har medbedömts	5 %	20 %
Vissa elevprestationer har medbedömts	20 %	34 %
Samtliga elevprestationer har bedömts av mig ensam	60 %	8 %
Samtliga elevprestationer har bedömts av annan lärare	2 %	8 %
På annat sätt	2 %	2 %

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje kolumnsumma blir därför 100 procent.

Fråga 22–25: Andra aspekter på provet

Av de lärare som undervisar i Svenska som andraspråk B anser de allra flesta att de åtminstone i viss mån har stöd av provet i bedömningen av sina elever. Att 12 % anser att de inte har stöd av provet är beklagansvärt. I det fåtal kommentarer som kommit in önskas fler bedömda elevtexter och ”fler specifika betygskriterier som var anpassade för elever med svenska som andraspråk” för att lättare kunna motivera betygen för eleverna. I nuvarande kursplaner finns dock inte stöd för en särskild bedömningsmatris för svenska som andraspråk.

Vanliga anpassningar som har gjorts för elever i behov av särskilt stöd är tillgång till cd:n med inspelning av texthäftet, förlängd skrivtid, möjlighet att skriva delprov B på dator samt möjlighet att genomföra delprov A i mindre grupp. Inga speciella problem kring anpassningar för denna grupp elever har framkommit i årets enkät.

Fråga 24–25: Kursprovet och kursplanen

Lärarnas respons på frågorna kring kursprovets relation till kursplan och hur kursprovet påverkar lärarnas arbete följer samma mönster som tidigare år. De flesta menar att kursprovet i ganska stor utsträckning påverkar tolkning av mål och kriterier, vilka arbetsformer och innehåll som används i undervisningen samt vilket slutbetyg den enskilde eleven får. Totalt 84 % anser dessutom att provet speglar ämnessynen i kursplanen i mycket eller ganska stor utsträckning. En sammanställning av resultaten redovisas i tabell 6.

Tabell 6. Fördelning av lärares synpunkter på kursprovet i Svenska och Svenska som andraspråk B, ht-10.

	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I ganska liten utsträckning	I mycket liten utsträckning/ ingen alls
I vilken utsträckning anser du att kursprovet speglar ämnessynen i kursplanen?	22%	62%	14%	2%
I vilken utsträckning anser du att kursprovet påverkar din tolkning av kursplanens mål och kriterier?	12%	60%	24%	5%
I vilken utsträckning anser du att kursprovet påverkar de arbetsformer du använder i undervisningen?	12%	63%	22%	3%
I vilken utsträckning anser du att kursprovet påverkar det innehåll som tas upp i undervisningen?	11%	66%	19%	4%
I vilken utsträckning anser du att kursprovet påverkar det slutbetyg du ger enskilda elever?	1%	64%	33%	3%

Anm: Procentsatserna är baserade på inkomna svar och varje radsumma blir därför 100 procent. Summan av de avrundade andelarna i respektive cell kan dock variera med +/- 1 procent från 100.

Övriga synpunkter

De flesta övriga synpunkter som kommit in rör förtydliganden av svaren till frågorna 24–25. Vanliga påpekanden är att det nationella provet är viktigt men att det är ett prov av flera under kursen. Undervisningen påverkas inte direkt av kursprovets utformning, men kursplanens mål styr upplägget. Dessa speglas i sin tur i kursprovet, vilket gör att proven indirekt påverkar undervisningen i stor utsträckning.

Diverse önskemål kring provets innehåll och utformning förekommer också som till exempel en önskan om att alla mål i kursplanen ska prövas i det nationella provet.

Övriga kommentarer som framförs är att provet borde ge möjlighet till processkrivning, att uppgifterna borde vara mer fritt formulerade och att förslag på infallsvinklar till det muntliga provet borde finnas på nätet. När det gäller infallsvinklarna menar provgruppen att eleven inte är hjälpt av uppgiftsförslag innan hon sett texthäftet. Lärarna kan så fort texthäftena nått skolan dela ut dem och presentera förslagen. Om detta sker under lektionstid har eleverna tid att fråga och diskutera med varandra.

Med de nya kursplanerna för svenskämnet som börjar gälla sommaren 2011 följer en omfattande förändring av proven. B-kursprovet i sin nuvarande form kommer att ges till och med vt-13 och någon avgörande revidering av det kommer inte att ske.

Vi i provgruppen är tacksamma för alla synpunkter och förslag på förändringar som har inkommit. De är till stor hjälp i vårt fortsatta arbete med både gamla och nya kursprov.

Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk
FUMS
Box 527
751 20 UPPSALA

Kristina.Eriksson@nordiska.uu.se